

© Ministerstvo spravedlnosti České republiky, www.justice.cz. [Překlad již zveřejněný na oficiální webové stránce Ministerstva spravedlnosti České republiky.] Povolení k opětovnému zveřejnění tohoto překladu bylo uděleno Ministerstvem spravedlnosti České republiky pouze pro účely zařazení do databáze Soudu HUDOC.

© Ministry of Justice of the Czech Republic, www.justice.cz. [Translation already published on the official website of the Ministry of Justice of the Czech Republic.] Permission to re-publish this translation has been granted by the Ministry of Justice of the Czech Republic for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 24. ledna 2019 ve věci č. 76577/13 – *Knox proti Itálii*

Senát první sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že nezajištěním přístupu k obhájci a odpovídajících služeb tlumočnicka při výslechu stěžovatelky v postavení obviněné, při kterém byla navíc vystavena značnému psychickému tlaku, došlo k porušení čl. 6 odst. 1 písm. c) a e) Úmluvy a nevyšetřením okolností, za nichž byl sporný výslech proveden, i k porušení procesní složky článku 3 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelka je občankou Spojených států amerických. V Itálii pobývala za účelem studia, k jehož financování si našla práci v baru vedeném D. L. Dne 2. listopadu 2007 byla její spolubydlící, britská studentka M. K., nalezena ve svém pokoji zardoušená se známkami sexuálního násilí. Policie stěžovatelku vyslechla mimo jiné dvakrát v noci na 6. listopadu 2007. Když při prvním výslechu konaném po půlnoci uvedla, že D. L. měl poměr s M. K. a že si zmateně vzpomíná, že ji zabil, byl povolán státní zástupce a nad ránem uskutečněn další výslech. Stěžovatelka při výsleších neměla obhájce a tlumočení zajišťovala policistka A. D. Poté státní zástupce nařídil zatčení stěžovatelky, jejího přítele a D. L. a obvinil je ze sexuálního násilí a vraždy. O hodinu později stěžovatelka ve své mateřštině pro policii sepsala svoji verzi událostí a zpochybnila svou noční výpověď, jelikož se tehdy nacházela ve stavu silného zmatení. Podobně se vyjádřila o dva dny později před soudem, který rozhodoval o její vazbě, a o další den později v písemných vyjádřeních pro své obhájce, jakož i při dalších příležitostech v průběhu trestního řízení. Jelikož D. L. poskytl alibi, byl po dvou týdnech propuštěn z vazby.

Stěžovatelka byla porotním soudem v prosinci 2009 odsouzena spolu s R. S. za napomáhání sexuálnímu násilí a vraždě a sama za křivé obvinění, které pronesla na adresu D. L., ačkoli věděla, že je nevinný. Při hlavním líčení policistka A. D. uvedla, že během sporného výslechu se snažila navázat se stěžovatelkou lidské pouto, vyprávěla jí příběhy ze života a hrála také úlohu „zprostředkovatelky“ s cílem zachytit a tlumočit její potřeby (později nicméně připustila, že tak jednat neměla, byť se snažila pomoci člověku v nesnázích). Vedle toho popřela, že by stěžovatelka byla vystavena špatnému zacházení. Stěžovatelka naopak zacházení při výslechu popisovala jako agresivní a zraňující a uvedla, že ji policisté donutili uvést jméno pachatele za pomoci pohlavků. (Stěžovatelka následně čelila obžalobě také pro křivé obvinění vyslychajících policistů, avšak tohoto obvinění byla v lednu 2016 zproštěna s tím, že jméno D. L. uvedla pod vlivem silného psychického tlaku ze strany vyšetřovatelů, aby tak ukončila protiprávní zacházení, jemuž byla jako vyšetřovaná osoba vystavena.) Podle porotního soudu stěžovatelka D. L. obvinila, aby odvedla pozornost vyšetřovatelů od vlastní odpovědnosti a odpovědnosti svého přítele.

Odvolací soud v říjnu 2011 stěžovatelku zprostil obžaloby z napomáhání sexuálnímu násilí a vraždě a potvrdil její vinu za křivé obvinění D. L. Uznal sice, že podlehla únavě a tlaku při tvrdém výslechu, ale odmítl její tvrzení, že by byla vystavena značnému psychickému tlaku a stresu a nebyla s to rozumně uvažovat a projevovat vůli.

Kasační soud v březnu 2013 zrušil zprošťující výrok, potvrdil odsuzující výrok stran křivého obvinění a posledně uvedený aspekt vrátil odvolacímu soudu jen v rozsahu existence přitěžující okolnosti, tedy zda stěžovatelka jednala tak, aby se sama vyhnula stíhání za vraždu.

Odvolací soud stěžovatelku odsoudil k trestu odnětí svobody na více než 28 let za napomáhání sexuálnímu násilí a vraždě a na tři roky za křivé obvinění s uvedenou přitěžující okolností.

Kasační soud rozsudkem ze září 2015 zprostil stěžovatelku i jejího přítele obvinění z napomáhání sexuálnímu násilí a vraždě s tím, že se vytýkané skutky nestaly. Současně konstatoval, že odsouzení stěžovatelky za křivé obvinění již nabylo právní moci.

(Kasační soud také v prosinci 2010 dospěl k závěru, že vraždy a sexuálního násilí se na R. K. dopustil její známý R. G., a odsoudil ho ve zkráceném řízení k trestu odnětí svobody v délce 16 let.)

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

Stěžovatelka se v souvislosti s výsledkem dne 6. listopadu 2007 a s trestním řízením, v němž byla odsouzena ke tříletému odnětí svobody pro křivé obvinění D. L., dovolávala především článků 3 a 6 odst. 1 a 3 písm. c) a e) Úmluvy.

Vláda ve vztahu k čl. 6 odst. 3 písm. c) namítala, že při podání stížnosti nebylo odsouzení stěžovatelky konečné. Je sice pravda, že podmínka vyčerpání prostředků nápravy se posuzuje zpravidla k okamžiku podání stížnosti, avšak Soud toleruje, je-li poslední úroveň vyčerpána těsně po podání stížnosti a předtím, než má rozhodnout o přijatelnosti stížnosti (*Škorjanec proti Chorvatsku*, č. 25536/14, rozsudek ze dne 28. března 2017, § 44). Kasační soud v každém případě potvrdil odsuzující verdikt a vrátil odvolacímu soudu k dalšímu projednání jen otázku existence přitěžující okolnosti. Námitku vlády je tudíž třeba zamítnout.

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 3 ÚMLUVY

Stěžovatelka poukazovala na špatné zacházení včetně dvou pohlavků, jakož i na extrémní psychický tlak, jimž byla vystavena při sporném výslechu, kdy byla nucena vypovídat, ač se nacházela ve stavu, kdy nebyla schopna rozumně uvažovat a projevovat vůli. Třebaže v tom spatřovala porušení článků 3 a 8 Úmluvy, Soud se rozhodl její námitku posoudit pouze na poli článku 3 (*Bouyid proti Belgii*, č. 23380/09, rozsudek velkého senátu ze dne 28. září 2015, § 55).

Vláda namítala nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy. Podle Soudu je však ústřední otázkou, zda byla tvrzení stěžovatelky předmětem účinného vyšetřování, a proto tuto námitku spojil s meritem.

Soud ohledně zásad vyplývajících z jeho judikatury k zákazu nelidského nebo ponižujícího zacházení v rovině hmotněprávní a procesní odkázal na věc *Bouyid proti Belgii* (rozsudek cit. výše, § 81–90 a 114–123).

K projednávané věci Soud podotkl, že stěžovatelka nedlouho poté, co pronesla obviňující slova na adresu D. L., začala setrvale poukazovat na to, že se tehdy nacházela ve stavu šoku a extrémního zmatení. Učinila tak mimo jiné v písemném podání pro policii sepsaném několik hodin po výslechu, o dva dny později před soudem, který rozhodoval o jejím vzetí do vazby, a vyplývá to rovněž ze samotného protokolu o sporném výslechu, jakož i z jejích dalších svědeckých výpovědí i výpovědi A. D. Ostatně odvolací soud v rozsudku z října 2011 poukazoval na nepřiměřenou délku výslechů, zranitelnost stěžovatelky, psychický tlak, jemuž byla vystavena a který mohl zkreslit spontánnost její výpovědi; tomuto – slovy italského soudu – opravdovému utrpení se patrně snažila uniknout obviňujícími tvrzeními na adresu D. L. K tomu se připojuje i nevhodné chování A. D. a jednoho z policistů při sporném výslechu, jemuž vnitrostátní orgány nevěnovaly pozornost, a také stručnost protokolů o výslechu, které přesně nezachycují postup vyšetřovatelů. Podle Soudu za těchto okolností existuje hájitelné tvrzení, že stěžovatelka byla vystavena ponižujícímu zacházení v době, kdy se nacházela pod kontrolou policie, a je dosažen práh závažnosti vyžadovaný pro použitelnost

článku 3 Úmluvy (*Poltoratski proti Ukrajině*, č. 38812/97, rozsudek ze dne 29. dubna 2003, § 125–128).

Toto ustanovení vyžadovalo provést účinné úřední vyšetřování s cílem případně odpovědné osoby identifikovat a potrestat. Navzdory opakovaným stížnostem stěžovatelky se však napadené zacházení nestalo nikdy předmětem vyšetřování (*Kaçiu a Kotorri proti Albánii*, č. 33192/07 a 33194/07, rozsudek ze dne 25. června 2013, § 94). Stěžovatelka byla naopak sama trestně stíhána pro křivé obvinění úřadů ze špatného zacházení. V tomto řízení, které nemohlo naplnit požadavek účinného vyšetřování vyplývající z článku 3 Úmluvy, byla zproštěna obvinění s tím, že se nepodařilo prokázat, že by její tvrzení neodpovídala skutečnosti.

Podle Soudu tudíž došlo k porušení procesní složky článku 3 Úmluvy.

Složka hmotněprávní naproti tomu porušena nebyla, neboť Soud neměl k dispozici dostatečné poznatky, které by mu umožňovaly dospět k závěru, že stěžovatelka byla vystavena namítanému nelidskému a ponižujícímu zacházení.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODS. 1 A 3 PÍSM. C) ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala, že řízení v její věci nebylo spravedlivé, neboť při sporných výsledcích neměla obhájce.

Soud ohledně obecných zásad použitelných v této souvislosti odkázal na věci *Simeonovi proti Bulharsku* (č. 21980/04, rozsudek velkého senátu ze dne 12. května 2017, § 110–120), *Ibrahim a ostatní proti Spojenému království* (č. 50541/08 a další, rozsudek velkého senátu ze dne 13. září 2016, § 249–274), *Salduz proti Turecku* (č. 36391/02, rozsudek velkého senátu ze dne 27. listopadu 2008, § 50–55) a *Beuze proti Belgii* (č. 71409/10, rozsudek velkého senátu ze dne 9. listopadu 2018, § 119–150).

a) K použitelnosti článku 6

Stěžovatelka byla v noci na 6. listopadu 2007 vyslechnuta dvakrát. Není zcela zřejmé, zda při prvním výslechu byla v postavení osoby obviněné z trestného činu v autonomním smyslu; k tomu je třeba, aby byl jednotlivec oficiálně obviněn příslušnými orgány nebo aby jejich úkony prováděné na základě podezření vůči tomuto jednotlivci měly významný vliv na jeho postavení. Při druhém výslechu však i vláda uznala, že stěžovatelka byla v postavení vyšetřované osoby; nejpozději v tom okamžiku již tedy byla obviněna ve smyslu Úmluvy.

b) K existenci naléhavých důvodů pro omezení práva na přístup k obhájci

Soud připomněl, že omezení přístupu k obhájci z naléhavých důvodů v přípravném řízení je přípustné pouze ve výjimečných případech a musí být dočasné a založené na individuálním posouzení zvláštních okolností případu. V projednávané věci se vláda jen odvolala na výklad podaný ve vnitrostátní judikatuře, podle něhož lze použít spontánní prohlášení vyšetřované osoby učiněná v nepřítomnosti obhájce, pokud sama o sobě představují trestný čin – v dané souvislosti křivé obvinění –, zatímco sporné výpovědi nebyly použitelné proti stěžovateli ohledně trestného činu vraždy a sexuálního násilí. I kdyby toto představovalo naléhavý důvod, podle Soudu vláda neuvedla žádné výjimečné okolnosti, které by mohly odůvodnit omezení práva stěžovatelky na přístup k obhájci.

c) Ke spravedlivosti řízení jako celku

Za těchto okolností je Soud povolán otázkou spravedlivosti řízení podrobit přísného přezkumu. Vláda musí přesvědčivě prokázat, že stěžovatelce navzdory omezení přístupu k obhájci v počáteční fázi byl celkově dopřán spravedlivý proces. Soud přitom hodnotí řadu faktorů stanovených jeho judikaturou.

Soud zdůraznil, že stěžovatelka byla zranitelnou osobou kvůli svému věku, nedávnému příjezdu do Itálie a neznalosti místního jazyka; že poměrně záhy svá prohlášení odvolala, a přesto byla po šesti měsících obviněna z křivého obvinění; že podle vnitrostátních soudů stěžovatelka vypovídala pod velkým psychickým tlakem; že její výpověď byla v řízení o křivém obvinění důkazem její viny; že

okolnosti, za nichž byly výpovědi získány, nebyly objasněny vyšetřováním; a že ze spisu nevyplývá, že byla řádně seznámena se svými procesními právy.

Podle Soudu tedy vláda neprokázala, že omezení přístupu stěžovatelky k právní pomoci nenapravitelně nenarušilo spravedlivost trestního řízení jako celku, a proto došlo k porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. c) Úmluvy.

C. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODS. 1 A 3 PÍSM. E) ÚMLUVY

Stěžovatelka rovněž poukazovala na to, že při sporném výsledku neměla k dispozici profesionálního a nezávislého tlumočníka a že policistka, která tlumočila, hrála roli „zprostředkovatelky“, když jí například předkládala své hypotézy ohledně průběhu událostí.

Soud připomněl, že čl. 6 odst. 3 písm. e) Úmluvy vyžaduje, aby obviněnému, který nerozumí jazyku řízení nebo jím nehovoří, byl bezplatně poskytnut tlumočník za účelem překladu nebo tlumočení všech procesních úkonů proti němu, u nichž je pro zajištění spravedlivého procesu třeba pochopit jejich význam nebo je učinit v jazyce soudu. Tlumočení musí obviněnému umožnit, aby pochopil vytýkané jednání a mohl se obhajovat, zejména tím, že soudu poskytne svoji verzi událostí. S ohledem na potřebu konkrétního a účinného zajištění tohoto práva musí příslušné orgány, jsou-li upozorněny na nedostatky, následně ověřit adekvátnost poskytnutého tlumočení (*Vizgirda proti Slovinsku*, č. 59868/08, rozsudek ze dne 28. srpna 2018, § 75–79). Navíc podobně jako pomoc obhájce musí být pomoc tlumočníka zajištěna již od stádia vyšetřování, ledaže je prokázáno, že pro omezení tohoto práva existují naléhavé důvody (*Diallo proti Švédsku*, č. 13205/07, rozhodnutí ze dne 5. ledna 2010, § 25). Současně čl. 6 odst. 3 písm. e) nestanoví podrobné podmínky poskytování tlumočnických služeb obviněným; tlumočník není zaměstnancem soudu ve smyslu čl. 6 odst. 1 a nepodléhá žádnému formálnímu požadavku na nezávislost či nestrannost. Jeho služby musí obviněnému poskytnout účinnou pomoc při vedení obhajoby a jeho chování nesmí ohrožovat spravedlivost řízení (*Uçak proti Spojenému království*, č. 44234/98, rozhodnutí ze dne 24. ledna 2002).

Ze spisu v projednávané věci vyplývá, že A. D. stěžovatelce v postavení obviněné osoby pomáhala formulovat verzi skutkového stavu, zacházela nad rámec poslání tlumočníka, usilovala o navázání lidského a emočního pouta se stěžovatelkou, ujala se role zprostředkovatelky a vůči stěžovatelce se chovala mateřsky. Ačkoli stěžovatelka na tyto problémy italské orgány upozorňovala, nebyly nikdy prošetřeny a posouzeny z hlediska jejich dopadů na spravedlivost řízení. Protokoly ze sporných výsledků se navíc o komunikaci A. D. se stěžovatelkou vůbec nezmiňují. Podle Soudu uvedené počáteční vady měly dopad na další práva, jež jsou odlišná, i když úzce spjatá s namítaným porušením, a ohrožily spravedlivost řízení jako celku (*Baytar proti Turecku*, č. 45440/04, rozsudek ze dne 14. října 2014, § 55). Došlo tudíž k porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. e) Úmluvy.